

Edwin N. Wilmsen, Patrick McAllister
(eds.)

The Politics of Difference: Ethnic Premises in a World of Power

Chicago - London: The University of
Chicago Press, 1996, X, 210 str.

Pojava globalnoga medijskog sela i jačanje liberalne demokracije upućivalo je na to da će se smanjiti utjecaj etničkog i nacionalnog identiteta na političku akciju. Nasuprot tomu, uporaba identiteta u političkoj borbi i često ratoborni etno-nacionalizam sve su očigledniji. Društvena znanost pokušava odgovoriti na mnoga pitanja vezana uz etničnost i od sedamdesetih godina dolazi do prave eksplozije interesa za tu staru, ali potiskivanu temu. I ova knjiga donekle svjedoči o tome.

Međunarodna konferencija "Etničnost, identitet i nacionalizam u Južnoafričkoj Republici: Prošlost, sadašnjost, budućnost" održana je 1993. s ciljem da postavi društveno i politički relevantna pitanja koja su od ključne važnosti za razvoj demokratskog društva u Južnoafričkoj Republici. Osim toga namjera je bila pružiti poticajne putokaze južnoafričkim znanstvenicima, studentima, službenicima i političarima koji započnu proces obnavljanja svojeg proučavanja etničnosti, identiteta i nacionalizma na međunarodnom planu. Naime, valjalo je proširiti okvir tih pitanja na publiku koja je desetljećima bila izvan međunarodnog dijaloga. Na tim temeljima izrasla je i knjiga čiji su tekstovi činili jezgru "teorijskih" priloga na Konferenciji (iako većina autora kritizira teoriju).

Knjiga ispituje povijesne prijelaze i suvremene posebnosti potvrđivanja etničkog identiteta u najrazličitijim dijelovima svijeta i razmatra moguće posljedice etničke mobilizacije. Ona ukazuje na opseg u kojem se suvremene etničke konstrukcije jedino mogu shvatiti: povijesne mitove prepune alegorija učinkovito uporabljene u različitim, ali komplementarnim procesima današnje etničke kategorizacije.

Budući da je bila središnja premisa skupa, i u knjizi je naglašena zamisao da etnički termini postaju uvjerljivi u uvjetima nejednakosti, a ne u slučaju (ako se tako uopće može reći) odsutnosti ideje o jednakosti. Na taj način, etninost kao marker samosvjesnog identiteta, kako kažu urednici knjige, izrasta u odnosima moći. Ona nema pojedinačnu konstrukciju, uvijek moraju postojati dvije etničnosti, obično i više njih, kako bi se mogle uzajamno definirati. Skupina je etnička, samo ako postoje oni izvana i ako postoji šire političko polje. Stoga je, smatraju Wilmsen i McAllister, etničnost relacijski pojam, takav u kojem dominantno može definirati podređeno. Ali oni koji su podređeni u stanju su ono što ih obilježava prihvatiti kao temelj za mobilizaciju i kolektivnu obranu svojih prava. Snaga etničnosti je opipljiva, ali i teško objašnjiva. Dio njezine privlačnosti leži u rastrkanim i nespecificiranim pojednostavnjenjima društva - njezinoj sposobnosti da predstavi složenosti klasne nejednakosti, primjerice, emotivnim jezikom identiteta, postojanja i pripadanja. U osnovi knjige jest uvjerenje da tako dugo dok se društvena praksa nastavlja tako kao da etničnost drži ključevu strukturu nejednakosti, i

akcije dominantnih i odgovori podređenih podjednako služe reproduciranju etnički uređena svijeta.

Knjiga započinje predgovorom urednika koji obrazlažu okolnosti nastanka i osnovnu zamisao knjige. U uvodnom poglavlju koje je napisao Edwin N. Wilmsen opominje se na to da su etnički termini kulturni konstrukti, da oni nisu ni primordijalni ni instrumentalni premda mogu biti izgrađeni na onome što se vjeruje da su vječne istine i pozvani da zadovolje grupne aspiracije. Nadalje, autor nas upoznaje s ostalim poglavljima u knjizi i razmišljanjima njihovih autora.

U tekstu "Raznolikost etničkih politika i rasprava o etničnosti" Jan Nederveen Pieterse nastoji pokazati složenost politika identiteta i, u tom procesu, neadekvatnost esencijalističkih i konstruktivističkih teorija, kao i mnogih pojmova koji se često upotrebljavaju u raspravama o etničnosti. On smatra da je etničnost u velikoj mjeri proizvod nacije, prije negoli njezin prethodnik. Do tog zaključka dolazi dekonstruirajući etničnost, istražujući njezinu različitost i logiku koja upravlja procesima stvaranja identiteta. Etnički diskurs i vodstvo velikim dijelom nastaju u uvjetima prisilne asimilacije i trajne diskriminacije što ih slijedi proces mobilizacije.

Pod naslovom "Univerzalizam, partikularizam i pitanje identiteta" Ernesto Laclau postavlja u najširem smislu pitanje politika razlike: kako se kroz povijest izmjenjuju univerzalistički i partikularistički diskurs. Tvrdi da neriješena napetost između univerzalizma i partikularizma otvara put udaljavanju od europocentrizma "izbacivanjem" Zapada iz središta te da demokraciju čini mogućom samo stalno premještanje partikularnosti.

Aletta J. Norval, u poglavlju "Promišljanje identiteta: Uz teoriju etničnosti", kritički se osvrće na teorije etničnosti počevši od biologističkog koncepta M. G. Smitha do Andersonovih tumačenja, a potom proširuje svoje razmatranje na pojmove kontekstualnosti, o čemu govori i William Roseberry u poglavlju "Hegemonija, moć i jezici borbe". Roseberry zapaža da jezici etničnosti, nacionalizma i religije proizlaze iz slika o primordijalnim udruženjima i identifikacijama, ali da poprimaju svoje posebne i praktične oblike kao suvremeni jezici borbe.

John Sharp ("Etnogeneza i etnička mobilizacija: komparativni pogled na južnoafričku dilemu") započinje s propitivanjem značenja etničnosti kao sredstva samoidentifikacije i grupne identifikacije u postapartheidskoj Južnoafričkoj Republici. On uspoređuje indigene skupine u drugim postkolonijalnim zemljama. Ističe da su indigeni narodi prisiljeni na pluralističku logiku širega društva i separatističku politiku kako bi bili priznati. Takve strategije, međutim, je-dino unapređuju *status quo*. Smatra da politike koje se odnose na identitet funkcioniraju u liberalnim demokracijama sa zrelim sustavom socijalne zaštite koji se može proširiti na zadovoljavanje umjerenih zahtjeva manjina.

Jan Blommaert i Jef Verschueren u poglavlju "Europski koncepti izgradnje nacije" pokazuju da je ideologija homogenosti prisutna svugdje u Europi, da se na njoj zasniva ideologija nacionalne države. Smatraju da Zapad nije učinkovito reagirao ni u sukobu na području bivše Jugoslavije upravo zbog takve ideologije. Stanley J. Tambiah ("Nacijadržava u krizi i porast etnonacionalizma") usredotočio se na povijesnu

koliziju i dijalektiku koja iz nje proizlazi, između projekta izgradnje nacionalne države i protuzahatjeva što ih postavlja etnonacionalizam. Smatra da ni primordijalističke ni instrumentalističke teorije nemaju uvjerljiv odgovor na neprekidnu snagu etnonacionalizma i predlaže da bi antropolozi - kao kartografi međuljudskih odnosa i subjektivnih stajališta - trebali posjedovati oruđe za premošćivanje podjela osvjetljajući strukturu iskustva koje je zajedničko svim ljudima.

Stephena Ryana zanima što se zbiva sa zajednicama koje su uključene u sukob, usmjerujući se u poglavlju "Glas razuma je promukao?" Destruktivni procesi u žestokom etničkom sukobu", ponajprije, na analizu sukoba u Sjevernoj Irskoj.

John L. Comaroff vraća se temama s početka knjige, razmatrajući banalnost teorija etničnosti u susretu s okrutnom zbiljom etničkog sukoba i zamršenošću etničkih i nacionalnih borbi diljem svijeta. Comaroff pod naslovom "Etničnost, nacionalizam i politike razlike u dobu revolucije" iznosi mišljenje da identiteti nisu statične pojave, nego odnosi, i to često odnosi nejednakosti i hijerarhije. Kritizirajući otpornost postojećih teorija etničnosti unatoč njihovoj neadekvatnosti i nedostatku prediktabilnosti, Comaroff se okreće pitanju globalizacije (uključujući slabljenje nacionalnih granica, rast svjetske ekonomije, opadanje relativne državne autonomije, druge manifestacije novoga globalnog poretka i krizu nacionalne države). Smatra da je to kontekst u kojemu treba promatrati sveopću eksploziju politika usmjerenih prema identitetu.

Autori se međusobno ne slažu u svim točkama. Zajedničko im je što

smatraju da prihvaćanje nametnutih etničkih pojmova kao najprihvatljivijih posrednika kolektivne samoidentifikacije i društvene akcije legitimira uvjete nejednakosti, koji su pak izazvali nastanak te terminologije. Osim teorijskoga prinosa u ovoj se knjizi pokušavaju objasniti suvremeni etnički procesi od postapartheidske Južnoafričke Republike, sukoba na području bivše Jugoslavije (Bosne) preko Sjeverne Irske do Belgije i Šri Lanke, što knjizi daje obilježje dokumentiranosti (premda ponekad površne i nedovoljno diferencirane) i dodatne privlačnosti za zainteresirana čitatelja.

Jadranka Čačić-Kumpes

*Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
E-mail: jckumpes@public.srce.hr*

Владимир И. Фрейдзон

Далмация в хорватском национальном возрождении XIX в.: К истории югославизма и его неудачи

Москва: Институт славяноведения и балканистики РАН, 1997, 163 стр.

Rad što ga ovdje predstavljamo već je treća monografija dr. Vladimira Frejdzona (uglednog ruskog stručnjaka za hrvatsku povijest iz Instituta za slavistiku i balkanistiku Ruske akademije) posvećena temama iz hrvatske povijesti. Prva je monografija obrađivala ideologiju hrvatskoga nacionalnog pokreta u doba Starčevića, Račkoga i Strossmayera, a druga se usredotočila na seljački pokret braće Radića.